

- Ларчик, М. Плискин, Н. Артамонов // Программирование. - 2011. - № 6. - С. 1-10
5. Jacinta A. Opara. Bajah's Model and of the Teaching and Learning of Integrated Science/ Jacinta A. Opara// Journal of Basic & Applied Sciences. – 2011. – No. 3 (1): P. 01-05
6. Okada A., Buckingham Shum S., Sherborne T. Knowledge cartography: software tools and mapping techniques. — London: Springer Ltd, 2008. — 424 p
7. Richard Keith Rogers. Predictors of Technology Integration in Education: A Study of Anxiety and Innovativeness in Teacher Preparation / Richard Keith Rogers, J. D. Wallace // Journal of Literacy and Technology. — 2011. —Volume 12, No. 2, P. 28-61.

УДК 808:316.77:159.9-057.875

Т. Я. Конівіцька, Львів, Україна / T. Konivitska, Lviv, Ukraine
tvitska@gmail.com

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті проаналізовано використання та роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у сучасній системі освіти, зокрема для вивчення риторики у ВНЗ та ефективного розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів. Окреслено переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання риторики та зазначено, що активне використання ІКТ дають змогу урізноманітнити подання інформації, сприяють швидкому й ефективному засвоєнню матеріалу, враховуючи потреби та інтереси сучасних студентів, є необхідними для підготовки і проведення публічних виступів, сприяють мотивації до навчання студентів, розвитку самостійності та креативності. Обґрунтовано проблеми впровадження технологій дистанційного навчання для вивчення риторики, оскільки вона спрямована на розвиток і формування ефективної впливової та переконливої, живої, емоційної комунікації, та зазначено, що в контексті вивчення риторики та ефективного формування риторичної компетентності дистанційне навчання може лише доповнювати, а не замінювати аудиторне.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, риторична компетентність, риторична освіта, мультимедійні засоби, Інтернет-ресурси, відеотехнології, дистанційне навчання, змішане навчання.

Abstract. The article analyzes the use and role of information and communications technologies (ICT) in the modern educational system, in particular, to study rhetoric in higher educational institutions and to effectively develop the rhetorical competence of future psychologists. The advantages of using information and communication technologies during rhetoric training are outlined, and it is indicated that active use of ICT enables to diversify the presentation of information, promote the rapid and effective assimilation of material, taking into account the needs and interests of contemporary students, are necessary for the preparation and conduct of public speeches, promote motivation to student learning, development of autonomy and creativity. The problems of introducing distance learning technologies for studying rhetoric are grounded, because it is aimed at the development and formation of effective influential and convincing, live, emotional communication. It is noted that in the context of the study of rhetoric and the effective formation of rhetorical competence, distance learning can only supplement and not replace the classroom.

Keywords: information and communication technologies, rhetorical competence, rhetorical education, multimedia, internet resources, video technologies, distance learning, mixed learning.

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства зумовлює активне впровадження та застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і в системі освіти. Сьогодні ми вже не можемо уявити процес навчання у ВНЗ без активного використання ІКТ, тому, на відміну від традиційної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, сучасна модель навчання представлена трьома рівноцінними й активними суб'єктами: викладачем, студентом та інформаційно-комунікаційним освітнім середовищем [5, с. 27]. ІКТ розширюють можливості і для гуманітарної освіти, зокрема риторичної, оскільки вивчення курсу риторики нині практично неможливо усвідомити без повсякчасного звернення до новітніх технологій навчання, які сприяють ефективному формуванню риторичної компетентності майбутніх фахівців у ВНЗ, розвитку особистості риторичної, а отже комунікабельної, творчої та креативної.

Аналіз попередніх досліджень. Питання розвитку та використання ІКТ у навчальному процесі є актуальним для багатьох науковців, зокрема ґрунтовно досліджують це питання такі вчені як В. Биков, Р. Гуревич, М. І. Жалдак, М. Кадемія, М. Козяр, А. Литвин, О. Спірін та ін. Низку досліджень присвячено ролі ІКТ у формуванні риторичної компетентності, зокрема особливості впровадження та застосування дистанційних навчальних технологій у викладанні риторики окреслила О. Залюбівська, проектний підхід у риторичній освіті – В. Нишита тощо. Однак інформатизація сучасного суспільства потребує ширшого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення курсу «Риторика». Тому в нашій статті розглянемо використання ІКТ у формуванні риторичних знань, умінь і навичок на заняттях риторики під час професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, зокрема студентів-психологів, оскільки для професійної діяльності психолога потрібна сформована риторична компетентність, яка є важливим аспектом їхньої ефективної професійної діяльності та основою для професійної самореалізації.

Мета дослідження – проаналізувати використання та виявити роль інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення риторики у сучасній системі освіти, визначити переваги, проблеми і перспективи їх застосування для формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи досвід впровадження інноваційних технологій та досліджуючи проблеми і перспективи використання ІКТ в сучасній освіті, науковці по-різному трактують вплив інформаційного середовища на формування кваліфікованого фахівця. Як зазначає А. Литвин, завдяки ІКТ змінюється роль, спосіб, швидкість та ефективність використання інформації у процесі навчання, характер здобуття і поширення знань, відкриваються перспективи для оновлення змісту навчання та методів викладання, а також змінюється роль викладача в навчальному процесі [7, с. 40]. Вивчаючи розвиток і вплив ІКТ на суспільство, В. Кремень наголошує на виникненні нового типу мислення, оскільки нині завдяки комп'ютерним системам опрацювання інформації змінюється духовно-культурний простір життя, адже комп'ютер став своєрідним продовженням людини, доповнюючи її можливості та допомагаючи їй реалізовувати різноманітні завдання (від суто побутових до високотворчих у науці, мистецтві, освіті, техніці, політиці) [6, с. 3].

Навчальний процес нині значно різноманітніший та жвавіший завдяки впровадженню та використанню інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, Р. Гуревич слушно виокремлює переваги використання ІКТ у навчальному процесі, а саме: організацію пізнавальної діяльності шляхом моделювання; ефективне тренування знань, умінь і навичок; автоматизований контроль результатів навчання; імітацію типових професійних ситуацій за допомогою мультимедіа; активізацію навчального процесу завдяки підвищенню темпу, індивідуалізації навчання та збільшення активного часу викладачів і студентів; можливість поєднання в навчальних програмах візуальної та звукової форм інформації тощо [3, с. 34].

ІКТ відіграють важливу роль і для ефективного формування риторичної компетентності у ВНЗ, оскільки дозволяють не лише отримати необхідні знання, а й у процесі навчання емоційно впливати на почуття, розвивати естетичні погляди і смаки [1, с. 204]. Насамперед йдеться про новітні технології, які значно розширюють можливості отримання та передавання інформації, сприяють засвоєнню риторичних знань та ефективному розвитку риторичних умінь і навичок. Окреслимо основні з них, зокрема застосування *мультимедійних систем (метод презентацій), відеотехнологій (комп'ютерна візуалізація), медіа-технологій (застосування сучасних засобів мас-медіа, блогів, подкастів), Інтернет-ресурсів (пошук необхідної інформації, довідкових даних, навчальна комунікація тощо), гіпертекстових можливостей (електронні навчальні видання)* і різноманітних *технологій дистанційного та змішаного навчання*. В контексті вивчення риторики використання цих технологій діалогізацію навчального процесу, розвитку зворотного зв'язку, мотивацію до навчання, сприяє розвитку самостійності навчання, творчості та креативності в підготовці та проведенні публічних виступів, аналізуванні та моделюванні професійних (психологічних) ситуацій з точки зору риторичної діяльності, що є важливими аспектами розвитку професійної компетентності для студентів-психологів.

Як зазначає А. Литвин, в основу ІКТ покладені мультимедійні властивості, специфічною рисою яких є інтерактивна наочність – ефект занурення в навчальне програмне середовище та взаємодії з ним [7, с. 81]. Застосування *мультимедійних засобів* у процесі навчання для викладача забезпечує урізноманітнення подання матеріалу, дає можливість підтримувати активність аудиторії, оскільки система мультимедіа дає змогу поєднувати різні види інформації на занятті, тобто презентувати її в різних формах (зображення, звуковий ефект, відеоматеріали тощо). Мультимедійні технології дозволяють застосовувати метод візуалізації – згортання розумового змісту в наочний образ, який служить опорою розумових та практичних дій [7, с. 82].

Студенти у своїх публічних виступах також навчаються поєднувати всі ці види інформації, що сприяє розвитку вмінь самостійно добирати та опрацьовувати інформацію, набуттю навичок ефективно презентувати її, виступаючи перед аудиторією, впливати і переконувати не лише за допомогою слів, а й візуалізації, що покращує сприйняття. Як слушно зауважує А. Литвин, основною метою інформаційно-комунікаційних технологій навчання є підготовка студентів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного

суспільства, оскільки ІКТ не лише забезпечують активне залучення майбутнього фахівця до пізнавального процесу, а й, на відміну від традиційних навчальних засобів, дають змогу управляти цим процесом [7, с. 49, 84].

Майбутня професійна діяльність студентів-психологів також вимагає сформованості в них презентаційних вмінь і навичок, оскільки передбачає проведення надалі психологічних тренінгів, семінарів тощо. Для формування презентаційних умінь студентів у процесі професійної підготовки, на думку дослідників, необхідно під час навчання врахувати їхні психологічні особливості, надавати студентам інформацію щодо вимог і правил підготовки і проведення презентації, відвідувати різноманітні презентації фахівців-практиків та організовувати заняття-презентації з їхньою активною участю [10]. Під час пошуку та добору матеріалу для підготовки презентацій, повідомлень, публічного виступу чи індивідуальної роботи з риторики студенти використовують доступ до мережі Інтернет, адже Інтернет-ресурси є основним джерелом інформації. Зазначимо, що викладачеві риторики потрібно перед використанням опрацювати та проаналізувати ці ресурси з огляду на не завжди якісну й достовірну інформацію.

Ефективному розвитку риторичних умінь сприяє аналізування чужого мовлення. Використання *відеотехнологій* дасть можливість продемонструвати кращі зразки застосування ораторської техніки, майстерності тощо. Оскільки для вивчення риторики у ВНЗ передбачено лише практичний курс, то доцільно використовувати короткі відеоматеріали чи відеолекції (відеоуроки) з ораторського мистецтва та відеопроводи відомих українських і світових ораторів. Окрім аналізування риторичних умінь своїх одногрупників на занятті риторики, відеоматеріали за участю вправних ораторів – науковців, акторів, політиків і досвідчених, кваліфікованих психологів, можуть бути предметом аналізу за участі викладача на заняттях та використовуватися під час самостійної роботи. Потрібно розглядати та вивчати різноманітні аспекти їхньої риторичної діяльності, зокрема, їхні слухаючи публічні виступи, бесіди, інтерв'ю, вебінари, інтернет-тренінги тощо, аналізувати вербальні та невербальні засоби усного мовлення, психологічні аспекти ораторського мистецтва (внутрішні якості особистості, манера поведінки, зовнішній вигляд і т. д.), культуру ораторського мовлення тощо.

Предметом аналізування чужого мовлення також має бути сучасний *медіапростір*, включаючи традиційні (*радіо, кіно, телебачення*), так і новітні соціальні сервіси (*ютюб, блоги, подкасти*). Новітні медіа сприяють використанню наочності (анімація, комп'ютерна графіка, моделювання), розширюють можливості зворотного зв'язку та індивідуальної роботи (технології віртуальної реальності), дають доступ до різноманітної інформації (телекомунікації) [8]. Зважаючи на величезний потік інформації у сучасному медіапросторі, потрібно вміти грамотно працювати з інформацією. Варто вивчати та аналізувати риторику медіа щодо впливу на суспільство за допомогою риторичних прийомів, зокрема спеціально вживаних слів, побудови речень, мовлення, певного тексту та невербальних засобів, які часто перетворюються навіть на маніпулювання, та вчитися не піддаватися цьому маніпулюванню. Така робота дозволяє сформувати комунікаційні навички, сприяє навчанню грамотно оцінювати якість і вірогідність інформації, а художній аналіз відеопродукції, обговорення творів екранного мистецтва підвищує загальнокультурний розвиток особистості [9, с. 23]. Це особливо важливо враховувати психологам у їхній професійній діяльності. Знання риторичних законів, правил сприятиме розвиткові критичного мислення та медіаграмотності загалом, що для психолога вкрай необхідно.

В сучасній системі освіти окремої уваги заслуговує *дистанційне навчання (навчання у віртуальному навчальному середовищі)*. Варто зазначити, що сьогодні в багатьох українських ВНЗ упроваджується в навчальний процес елементи дистанційного навчання, наприклад: «Віртуальне навчальне середовище» (ВНС), «Віртуальний (електронний) університет».

Навчання у віртуальному середовищі з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує взаємодію «викладач – студент» на різних етапах навчання, а також самостійну роботу з матеріалами інформаційної освітньої мережі [2]. Таке навчання, беззаперечно, має переваги, оскільки спрощує для студентів доступ до необхідної інформації та опрацювання потрібного матеріалу з навчальних дисциплін, пройшовши тестування студенти самостійно можуть оцінити та проаналізувати рівень набутих знань, а викладачі – виконати процедуру контролю результатів навчальної діяльності.

Проте в царині гуманітарних дисциплін науково-педагогічною проблемою науковці вважають саме впровадження технологій дистанційного навчання, акцентуючи увагу на тому, що спілкування має відбуватися безпосередньо. Погоджуємося, що застосування технологій дистанційного навчання може посилювати негативну тенденцію зменшення міжособистісних стосунків і лише за умови поєднання аудиторних і дистанційних форм навчання, тобто змішаного навчання, вона нівелюється [4, с. 180]. Надзвичайно гостро ця проблема стосується вивчення риторики, оскільки це дисципліна, в основі якої закладено живе спілкування, спрямована на розвиток ефективної комунікації, що передбачає володіння вербальними і невербальними засобами спілкування, вміння спілкуватися та у разі потреби активізувати аудиторію, створювати промови і напрацьовувати чи вдосконалювати навички публічного виступу, проведення бесід, суперечок тощо, і як наслідок – розвиток так званої *риторичної особистості*. Використання системи дистанційного навчання у

процесі вивчення риторики дає змогу максимально спростити процес взаємодії «викладач – студент», але ніколи не замінить живого спілкування.

Як показала практика, навчання риторики з використанням лише системи віртуального середовища зводиться до вивчення теорії, виконання тестів і письмових завдань (написання міні-спічів і промов). Студенти за час віртуального навчання не відпрацьовують набуті теоретичні знання на практиці, а відомо, що лише практика є найдієвішим способом подолати страх публічного виступу перед аудиторією, розвиткові імпровізації та виступів експромтом, що є запорукою формування риторичних умінь і навичок. Не відчувається найголовнішого покликання курсу риторики, яка спрямована на розвиток і формування ефективної переконливої, впливової, живої та емоційної комунікації.

Однак, погоджуємося з науковцями, що великою проблемою на аудиторних заняттях з риторики є брак навчального часу і, лише вміло застосувавши дистанційні технології навчання, можна зробити обсяг курсу менш залежним від обсягу годин. При цьому, як слушно подає О. Залюбівська, доцільно працювати зі студентам за такими формулами «розпочинаємо в аудиторії – продовжуємо в дистанційному форматі», «виголошуємо в аудиторії – аналізуємо в мережі», «проводимо в мережі – обговорюємо в аудиторії» [4, с. 179]. Отже, у контексті вивчення риторики й ефективного формування риторичної компетентності дистанційне навчання має лише доповнювати, а не замінювати аудиторне.

Висновки. Для формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ВНЗ необхідно активно використовувати інформаційно-комунікаційних технологій, які дають змогу урізноманітнити подання інформації, сприяють швидкому й ефективному засвоєнню матеріалу, враховуючи потреби та інтереси сучасних студентів. ІКТ є необхідними для підготовки і проведення публічних виступів, сприяють мотивації до навчання студентів, розвиткові самостійності та креативності. Застосування віртуального навчального середовища дає змогу максимально спростити процес взаємодії у системі «викладач – студент», однак має лише доповнювати, а не замінювати аудиторне.

Список використаних джерел:

1. Вдович С. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в естетичному вихованні молоді / С. М. Вдович // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, і 74 перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – С. 203-205.
2. «Вища освіта» / Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/dystantsiina-osvita/pro>
3. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р. С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
4. Залюбівська О. Б. Використання дистанційних технологій навчання в процесі формування риторичної культури як складової педагогічної майстерності майбутніх викладачів технічного ВНЗ / Залюбівська О. Б. // Вісник ВПІ. – 2011. – № 2. – С. 177–182.
5. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно-технічній освіті : [монографія] / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія та ін. ; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. У 2 частинах. – Ч. 1. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 412 с.
6. Кремень В. Г. Інформаційне середовище – криза культури чи нове буття? / В. Г. Кремень // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. Випуск 5. / За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – С. 3-9.
7. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія / Андрій Вікторович Литвин. – Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. – 498 с.
8. Литвин А. В. Медіа-освіта: використання мультимедіа у професійній підготовці фахівців [Електронний ресурс] / А. В. Литвин, О. Г. Литвин // Директор школи, 2010. – Вип. 21. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/5250/1/St_Litvin_Media_osvita.pdf.
9. Литвин А. В. Проблеми медіаосвіти у професійно-технічних навчальних закладах / Андрій Литвин // Матеріали обласного круглого столу «Психолого-педагогічні аспекти діяльності педагога ПТНЗ в процесі гуманітарної підготовки майбутніх фахівців» / Васирина С. І. – Львів, НМЦ ПТО, – 2012. – С. 20-24.
10. Моркотун С. Б. Дослідження спрямованості змісту професійної підготовки студентів магістратури на проведення презентації в академічній сфері / С. Б. Моркотун // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – Луганськ : Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. – № 13 (224). – С. 185-191.